

Uz ove primjere navešćemo jednu uobičajenu vježbu transformisanja ovih rečenica.

Замените данные предложения неопределённо-личными.

Образец: Здесь продаётся обувь.
Здесь продают обувь.

1. В этом магазине продаются книги. 2. В нашем городе строится новый завод. 3. В клубе демонстрируется новый кинофильм. 4. По радио передавался симфонический концерт. 5. Школа отремонтирована к новому учебному году.

Vježbe transformacije jezičkog materijala aktiviraju učenike na angažovanu misaonu i govornu djelatnost; doprinose preciznom i logičkom izražavanju; pružaju mogućnost praktičkog upoznavanja sa gramatičkom sinonimijom i mogućnostima različitih jezičkih kombinacija. Jednom riječi, sposobnost transformisanja rečeničnih struktura svjedoči o tome da je ruski jezik postao razumljiv i dostupan, da je odraz jednog nivoa znanja jezika, stečenih navika i umjenja, te da se učenik može jezikom služiti uspješno kako u usmenom, tako i pismenom izražavanju u različitim situacijama.

Aleksandar Kolka

NEKI PROBLEMI INTERPRETACIJE ZNAČENJA U NASTAVI ENGLLESKOG JEZIKA

1. Emil Benvenist¹ kaže da je »jeziku ... jedina funkcija da znači«. Ova se tvrdnja čini toliko istinitom i logičnom da svaka rasprava o njoj izgleda suvišnom. Ipak, putevi i stranputice kojima se kretala i još danas se kreće nastava stranih jezika ukazuju na to da u ovoj jasnoj stvari ostaje mnogo nejasnoća, te da je nužno o njoj još dosta istraživanja i govora. Uostalom, pukim prelistavanjem dostupne nam metodičke literature vrlo ćemo brzo utvrditi da o ovoj osjetljivoj temi mnogi autoriteti ne govore puno.

2. Što u lingvistici znači termin značenje? Simeonov² »Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva« terminu značenje daje prostor od deset stupaca odnosno pet stranica, što nam posve dovoljno govori o složenosti postavljenog pitanja. Značiti mogu riječi, rečenice, afiksi itd. U formalnoj analizi upotrebljavaju se termini kao morfem, pod kojim razumijemo najmanje rječotvorne elemente sa značenjem; leksem, riječ kao strukturni element jezika; semantem, osnova riječi u kojoj je sadržano njezino leksičko značenje. U našoj raspravi možemo i bez ovih termina, te ih dalje nećemo upotrebljavati. Ipak nije na odmet konstatirati da nema neke sveobuhvatne definicije kojom bismo mogli obuhvatiti svo bogatstvo značenja termina značenje.

¹ E. Benvenist, 1975, str. 79.

² R. Simeon, 1969, str. 779—784.

Za potrebe pedagoške prakse nužno je reći nešto više o:

- a) leksičkom značenju,
- b) sintaksnom značenju i
- c) kontekstualnom značenju.

Pod leksičkim značenjem razumijemo stvarni materijalni ili smisaoni sadržaj riječi. Sintakсно je značenje onaj sadržaj koji označujemo sintaksnim sredstvima i kategorijama. Kontekstualno značenje prožimlje ostala. To znači da ni prvo ni drugo ne možemo promatrati odvojeno od kontekstualnog, kadgod govorimo o značenju u procesu komunikacije.

3. Interpretacija značenja je razumijevanje onog što je govornik mislio reći,³ odnosno sposobnost da se iz poruke izvuče maksimum onog značenja koje joj je pridodao govornik, to jest sposobnost primanja obavijesti u cjelini. Ovo ćemo pokušati objasniti na jednostavnom primjeru rečenice »Naš je Petar bio dobar čovjek«. Pretpostavimo slijedeću situaciju: govornik i slušatelj poznaju Petra; slušatelj neko vrijeme nije boravio u svojoj sredini i ne zna što se u njegovoj odsutnosti zbivalo. Iz poruke on može izvući slijedeće zaključke: a) Petar je dobar. (Ukoliko mu je to poznato, onda se i ne radi o obavijesti već o konvencionalnosti. Upotreba glagola u perfektu može ga navesti na odbacivanje ovakve interpretacije). b) Petra više nema u našoj sredini, što može značiti da je umro ili zauvijek ostavio svoj kraj (otputovao u daleki svijet). Perfekt navodi na interpretaciju b). Poznavanje običaja da se u društveno osjetljivim situacijama u nas, dakle onda kada postoji opasnost da se netko neugodnom viješću šokira, upotrebljavaju poruke koje grubost obavijesti prikrivaju poput staniola koji omata bombon, i slušatelju daje vremena da se dok ga »odmata«, točnije u procesu interpretiranja, psihički pripremi za udarac, omogućava pravilno interpretiranje poruke. Taj običaj je, naravno, obilježje kulture jezične zajednice i samo onaj kojemu je poznat može ga bez mnogo lutanja uzimati u obzir prilikom komuniciranja. Ovaj nam primjer pokazuje da za interpretaciju značenja nije uvijek dovoljno poznavanje samo lingvističkih struktura i mehanizama. Ova je spoznaja važna za nastavu jezika.

4. Riječ je neosporna jezična činjenica, koju je doduše teško definirati. Kad riječi promatramo sa stanovišta značenja, onda ih možemo svrstati u dvije skupine: prve nose značenje same po sebi, to jest sadržajne su, a druge dobivaju značenje tek u svezi s drugima. Uzmimo na primjer konkretne imenice kao »knjiga«, »stol«, »cesta« i sl. i usporedimo ih sa zamjenicama »moj«, »naš«, »ovaj«, »onaj« ili s prijedlozima »na«, »ispod«, »preko«, »pokraj«, i dr. pa će nam razlika biti odmah jasna. Riječi iz prve grupe i izvan konteksta, dakle same za sebe, izazivaju asocijacije na sadržaje čiji su izrazi, to jest na predmete 'stol', 'knjiga', 'cesta'. Međutim, izvan konteksta, riječi iz druge grupe same po sebi ne izazivaju nikakvu određenu asocijaciju. Izusti li netko u situaciji kojoj nije prethodio nikakav razgovor iznebuha riječi »ovaj« ili »na« ili »preko« ili »i« itd. nitko od prisutnih neće znati što je htio reći, odnosno primiti će poruku bez ikakve obavijesti, sadržajno praznu, dakle — bez značenja. No, rečenica »knjiga je na stolu« sadržajna je, jer svaka riječ ima svoje značenje uključujući i »na«. Ista je stvar reče li netko samo »preko«. No, ako netko na pitanje »kuda je prošao?« odgovori »preko mosta«, i ta će

³ P. Corder, 1973, str. 140.

riječ dobiti svoje puno značenje. Tako neki lingvisti upotrebljavaju naziv autosemantičke riječi za prve i sinsemantičke riječi za druge.⁴

5. U procesu učenja u učeniku se uvijek susreću dva sistema — sistem materinjeg jezika, poznat i u velikoj mjeri usvojen, te sistem stranog jezika koji tek upoznaje i dio po dio usvaja. Sistem, materinjeg jezika je primarno iskustvo koje na neki način opterećuje učenika, jer on uvijek iznova pokušava izražavati svoje misli primjenom novog leksičkog inventara, inventara stranog jezika, unutar poznatih sintaktičkih struktura u materinjem jeziku. Leksičke razlike su uvijek lako prepoznatljive i one brzo prodiru u svijest učenika. Učenik svakoj novoj jedinici u stranom jeziku traži odgovarajuću jedinicu u materinjem jeziku i počinje razvijati vlastiti sistem stranog jezika na odnosu jedan prema jedan, koji naravno može samo djelomice odgovarati stvarnim odnosima između dva sistema. Svijest da druga zajednica može konstituirati značenja drugačije mora se razvijati. U krajnjoj su liniji sva značenja kulturna. Zanimljivo je da se čak i objektivna stvarnost, na primjer fizikalne pojave, u raznim jezicima može posve različito odražavati u jeziku. Tako se na primjer u jeziku Bassa u Liberiji jednim terminom pokriva područje boja spektra koje Englezi označavaju s »purple«, »blue« i »green« — s »hui«, i drugim terminom za ono što pokrivaju s »yellow«, »orange« i »red« — sa »ziza«.⁵ Usporedili smo dva segmenta jezičnih sistema dalekih kultura. To smo učinili namjerno, jer smo željeli ukazati na moguće razmjere ovog problema. Naravno da takve razlike ne očekujemo u jezicima zajednica koje su se razvijale pod utjecajem istih kultura i čiji jezici spadaju po porijeklu u isto genealoško stablo. Ipak, ne bismo se smjeli zavaravati da su njihovi odnosi posve jednostavni.

Usporedit ćemo sisteme označavanja boja u engleskom i hrvatskom ili srpskom da vidimo postoje li među njima odnosi jedan prema jedan, to jest leksički ekvivalenti. Uzet ćemo tri engleske riječi: »crimson«, »purple« i »scarlet«. Prema rječniku⁶ njima u hrvatskom ili srpskom odgovaraju izrazi koje ćemo navesti u 3. stupcu tabele. U 2. stupcu navest ćemo njihova objašnjenja u englesko — engleskom rječniku.

1.	2.	3.
1) PURPLE	hue between violet and red	grimizan, purpuran, tamnoljubičast, rumen
2) CRIMSON	deep to vivid red purplish red to vivid red	grimizan, rumen
3) SCARLET	strong to vivid red or reddish orange	grimizan, skrletan

⁴ S. Ullman, 1972, str. 44.

⁵ Gleason, 1966, str. 4.

⁶ Englesko-hrvatski rječnik, »Zora«, Zagreb 1959.

Upada u oči da leksikografi pokušavaju svaku od tri navedene engleske jedinice prevesti s »grimizan« kojemu dodaju još neke izraze za boje. Etimološki su »grimizan« i »crimson« isto. Svaka od tih riječi je u svojem jeziku posuđenica, to jest obje potječu od arapske riječi »kirmiz«, naziva za insekt iz kojeg se dobijala boja po kojem je i dobila ime. Ako se u oba upoređena jezika održala veza izraza i sadržaja onda bi ekvivalenti morali biti »grimizan« i »crimson«. Možemo pretpostaviti da su izrazi u koloni 1 sinonimi. No, konzultiramo li kvalitetan rječnik poput »The American Heritage Dictionary of English Language« u kojemu su boje definirane prema ISCC — NBS sistemu (INTER-Society Color Council; National Bureau of Standards), saznat ćemo da nijedan od izraza iz 1. stupca nije naveden kao sinonim za bilo koji od druga dva, te moramo zaključiti da se radi o tri boje, dakle tri sadržaja, što ustalome govore i opisi boja iz kolone 2 uzeti iz drugih rječnika.

Ovaj primjer nismo naveli radi polemiziranja s cijenjenim autorima spomenutog englesko — hrvatskog rječnika, nego smo naprotiv namjerno odabrali ugledan rječnik da bismo ukazali na težinu problema. Jedna je od karakteristika prirodnih jezika njihova sposobnost da sami sebe opisuju.⁷ Međutim, ovdje se susrećemo s bitno drugačijim slučajem, to jest pokušavamo jedan jezik opisati drugim, što se uostalom uvijek i čini u dvojezičnim rječnicima — na razini leksika, i što je očito vrlo, vrlo složen zadatak. Mogućnost prevođenja je iskustvena činjenica, kao i stvarnost svijeta koji nas okružuje, stvarnost koju izražavaju razni jezici — svaki na svoj način.⁸ Naš primjer pokazuje da nije uvijek moguće precizno opisati jedan jezik drugim, ali postoje mogućnosti opisa uz određena veća ili manja odstupanja (kod naših boja radilo se o nijansama). Ovo zaciijelo ne može biti bez implikacija na nastavu stranih jezika, jer je vezano uz psihološke probleme pri ovladavanju značenjem.

6. Sinsemantičke riječi možemo obuhvatiti relativno kratkim zatvorenim popisom, pa nas ova činjenica može lako zavarati pri procjenjivanju teškoća u učenju njihovih značenja i u ovladavanju upotrebom. Naše ćemo mišljenje ilustrirati primjenom iz jednog tečaja engleskog za djecu,⁹ zasnovanog na kombiniranju slike, teksta i zvuka (gramofonske ploče). Na pitanje »Where is the cat?« slijedi odgovor »It is in the tree«. Gdje je stvarno ta mačka? Znamo da ekvivalenti engleskog »in« mogu biti hrvatski odnosno srpski i »u« i »na«, kao na primjer:

- a) in the house = u kući,
- b) in the street = na (u) ulici.

U nas se ne kaže da je netko u ulici, već na ulici, ali zato kažemo da je kuća, ili stajalište tramvaja, ili trgovina — u ulici. Za nas mačka može biti i na i u drvetu. Međutim, u drvetu je samo onda ako je to drvo šuplje. U spomenutom engleskom tekstu mačka je NA drvetu, što je vidljivo iz popratne ilustracije. Zanimljivo je to što je tu istu situaciju mogao opisati i upotrebom prijedloga »on«. U ovom slučaju očito da izbor jednog ili drugog engleskog prijedloga ne uzrokuje promjenu u značenju, dok u hrvatskom ili srpskom uzrokuje. Za nastavnika se problem ne rješava rješenjem ovog slučaja, jer to nije obra-

⁷ J. Lyons, 1977, str. 5.

⁸ V. Ivir, 1978, str. 40.

⁹ J. McAllister: *Hello, children*, »Mladinska knjiga«, Ljubljana.

zac koji mu može pomoći da objasni uzmimo za primjer — »in time« i »on time«, jer ovdje je izbor jednog ili drugog prijedloga uvjetovan značenjem koje govornik pridružuje iskazu.

7. Konvencionalno vezivanje riječi u tekstu, koje se temelji na polise-miji ili višeznačnosti,¹⁰ a u lingvistici se naziva kolokacijom, svakom učeniku stranog jezika zadaje ozbiljne teškoće. Leksičke jedinice u rječniku, riječi, jako se razlikuju s obzirom na slobodu kombiniranja s drugim jedinicama. U engleskom se jeziku pridjevi »good« i »bad« mogu upotrebljavati gotovo sa svakom imenicom. Pridjev »rancid«, naprotiv, kolocira s vrlo ograničenim brojem imenica (npr. s »butter«). Kada učenik u materinjem jeziku nalazi ekvivalente ili gotovo ekvivalente kao u slučaju prva dva pridjeva, onda je posao nastavnika jako olakšan. No, uzmimo u nas česti pridjev pokvaren, koji kolocira s imenicama kao što su čovjek, stroj, maslac itd. i pokušajmo naći engleski ekvivalent. Nije teško otkriti da s obzirom na kolociranje pravo engleskog ekvivalenta nema. Dobar će nam rječnik pokazati da s odgovarajućim imenicama »man«, »engine« i »butter« s približno odgovarajućim značenjima kolociraju pridjevi »corrupt«, »damaged« i »rancid«.

Uzmimo sad druga dva engleska pridjeva, oba vrlo česta u jezičnoj praksi, to jest govoru — »sorry« i »sad«. Njihovi su hrvatski rječnički ekvivalenti tužan i žalostan. Bilo bi vrlo opasno kad bi učenik zaključio da su navedeni engleski pridjevi sinonimi, što bi se za hrvatske odnosno srpske pridjeve moglo reći. (Primjeri će pokazati da su navedene riječi samo djelomice ekvivalenti).

a) I am sorry = Žao mi je./Žalim.

b) I am sad = Tužan sam./Žalostan sam.

Engleski pridjev u primjeru a) očito izražava žaljenje zbog nečega ili blago ispričavanje, a pridjev u primjeru b) osjećaj tuge ili žalosti. Dalje proučavanje upotrebe ukazat će na još veće razlike. Tako na primjer »a sorry excuse« označava bijednu, jadnu, nevrijednu ispriku, a »sad news« — tužne vijesti. Ovi primjeri nedvojbeno dokazuju da poznavanje značenja ne može biti puko upamćivanje leksičkih ekvivalenta, nego i poznavanje upotrebe, a da ovladavanje značenjem je istodobno i ovladavanje upotrebom riječi u kontekstu. (Iz ovoga se može lako zaključiti koliko je neopravdano inzistiranje pojedinih nastavnika na pisanju rječnika).

8. Osposobljavanje za komunikaciju ne iscrpljuje se samo ovladavanjem leksičkim značenjima, no i sintaktičkim.

Teškoće na koje možemo naići u nastavi pokušat ćemo ilustrirati na sadašnjim vremenskim značenjima izraženim prostim i progresivnim prezentom u engleskom (Simple Present, Progressive Present). Počet ćemo od primjera iz jedne radne bilježnice za engleski jezik. Učenik treba pridružiti svakoj od četiri slike po jednu od četiri rečenice u kojima sadržaji odgovaraju radnja-ma prikazanim na slikama. U rečenicama se javljaju glagoli »opens«, »rings«, »is washing« i »is«. Jedna od rečenica glasi »Tom opens the door« i odgovara slici na kojoj dječak otvara vrata. Slika sama po sebi nije smještena u vrijeme. Da bismo je vremenski odredili nužan je nekakav kontekst. Ako se ovdje radi o onome što Zandvoort¹¹ naziva »the Actual Present« a Leech¹² »the instan-

¹⁰ J. Lyons, 1977, str. 261.

¹¹ Zandvoort, 1968, str. 59.

¹² Leech, 1973, str. 2.

tenous use of the Simple Present«, to jest o radnji ili događaju koji se zbiva istodobno sa sadašnjim trenutkom govornika, onda se ta radnja mogla izraziti i s »Tom is opening the door«. Sama po sebi ova rečenica je pomalo neprirodna, jer u životu ne običavamo opisivati jednu banalnu radnju svima vidljivu i jasnu i Close¹³ je svrstava u takozvani učionički engleski (Classroom English). Zapravo obje rečenice su moguće i savršeno se uklapaju u situaciju pod uvjetom da prethodno nije postavljeno pitanje. Ako bismo pokušali simulirati situaciju sa slike u razredu onda bismo jednom učeniku nadjenuli ime Tom i poslali ga da otvara vrata. U takvoj bi situaciji pitanje moralo glasiti »What is Tom doing?« i ono bi zacijelo izazvalo odgovor s glagolom u progresivnom prezentu. Razumljivo da ni najbolji udžbenici i radne bilježnice ne mogu zamijeniti bogatstvo životnih situacija, te je učionički strani jezik, surogat pravoga, nužno zlo koje ipak omogućava da se učenik služi jezikom i da ga uči. Na nastavniku je pak da udžbenik vješto koristi i da ga stalno obogaćuje. Učenik mora shvatiti da najčešće postoji još neka mogućnost da se izrazi, da mu poznati inventar i pravila, riječi i gramatika, nude još neki izbor.

9. Izvorni govornici engleskog i hrvatskog ili srpskog jezika ne analiziraju vrijeme na isti način. Svaki od poređenih jezika vremenskim odnosima pridaje drugačija značenja. Osnovna podjela na prošlost, sadašnjost i budućnost, koja proizlazi iz prirode stvari logički je utemeljena. Međutim, ta je podjela samo okvir unutar kojega govornici izražavaju svoje gledanje na relativne odnose među zbivanjima. Svaki je govornik već unaprijed upućen na izražavanje onih vremenskih odnosa koji su predviđeni propisima jezika kojim se služi, ili — doživljavanju vremenskih odnosa kako je to svojstveno kulturi kojoj jezik pripada. Pri učenju stranog jezika učenik se uvijek oslanja na svoje primarno jezično iskustvo, dakle na materinji jezik, jer drugo i nije moguće. Naravno da pri tome pokušava poznate kategorije primijenjivati u jeziku koji uči, pa je u tom izvor interferencije, koja je psihičkog porijekla.

U procesu komunikacije razmjenjujemo informacije, to jest govornici šalju poruke iz kojih slušatelji razabiru obavijesti. (Premda ovdje bez zaziranja upotrebljavamo termine iz terorije informacija, svjesni smo da ona ne rješava niz jezičnih pitanja, a još manje metodičkih.)¹⁴ O jednom te istom zbivanju govornici raznih jezika šalju poruke oblikovane prema pravilima jezika kojim se služe, a slušatelji ih dekodiraju prema istim tim pravilima. Ukoliko je jezična i iskustvena razina slušatelja ispod govornikove dolazi do teškoća u dekodiranju.¹⁵ Svaki je jezik proizvod zajednice koja se njime služi.¹⁶ Da bismo uspješno iz poruke izvukli obavijest moramo znati što je govornik želio i mogao priopćiti, što nije teško ukoliko smo pripadnici iste zajednice i dijelimo ista jezična i društvena iskustva. No, ako smo samo učenici tog jezika i dijelimo samo neka jezična i gotovo nikakva društvena iskustva, onda i ova druga moramo stjecati uz jezik.

Pokušat ćemo nekoliko zbivanja priopćiti na oba jezika.

1) He has lived in London since January.

On živi u Londonu od siječnja.

¹³ Close, 1977, str. 19 i 78.

¹⁴ Škiljan, 1978, str. 127.

¹⁵ Titone, 1977, str. 69.

¹⁶ Ponzio, 1978, str. 191 (cit. Marxa).

U ove smo dvije rečenice upotrijebili različita sintaktička sredstva to jest u engleskom smo vremensko značenje izrazili glagolom u prezentskom perfektu u svezi s oznakom vremena, a u hrvatskom trajnim glagolom u prezentu također u svezi s oznakom vremena, koja je ekvivalentna onoj u engleskom. Premda nismo upotrijebili ista sredstva, uspjeli smo dobiti vjeran prijevod, odnosno mogućnost jednake interpertacije značenja. No, prezentski perfekt, nažalost nije tako jednostavan, što ćemo ilustrirati slijedećim primjerima.

2) Arthur Hailey has written many books.

Arthur Hailey je napisao mnogo knjiga.

Da bismo provjerili istovjetnost ovog para, dodat ćemo primjer u kojemu engleski govornik upotrebljava preterit.

3) Thomas Hardy wrote many books.

Thomas Hardy je napisao mnogo knjiga.

U primjeru 2) engleski prezentski perfekt je označio rezultat prošle aktivnosti, ali i to da je Hailey još živ (pa bismo mogli zaključiti da njegova aktivnost još traje i da će možda napisati još knjiga). U primjeru 3) također govorimo o rezultatu prošle aktivnosti, ali i njezinoj zaključenosti. Preterit implicira da je Hardy mrtav, te njegove knjige više ne očekujemo. Prijevodni su ekvivalenti istovjetne rečenice u kojima se razlikuju samo subjekti, i ne omogućavaju sve one interpertacije značenja koje smo pripisali engleskim primjerima, što ujedno znači da u ovom slučaju prijevodni ekvivalenti nisu i semantički. U prijevodima su neka značenja izgubljena, obavijesti nisu identične.

Već je mnogo puta ponovljeno da su sva značenja kulturna, pa to vrijedi i za vremenska. »Prostor i vreme, kao i sve druge reči čovekovog jezika nastale su u interpretaciji čoveka i njegove socijalne i materijalne sredine.«¹⁷ Međutim, činjenicu da je jedan jezik nešto u danom tekstu izrazio, a drugi u identičnoj situaciji nije, ne smijemo objašnjavati kao veću jezičnu moć jedne zajednice u odnosu na drugu, iz čega se odmah izvlači zaključak o supremaciji jedne kulture prema drugoj. Ne smijemo to činiti ne samo iz pedagoških razloga, nego i zbog naučne istine. Svaki je jezik toliko moćan da može izraziti potrebe svoje kulturne i jezične zajednice. Te su potrebe različite, pa su i jezici različiti po onome što mogu i moraju izražavati. Svaki jezik se raskošno razvio u onom području kojem je zajednica pridavala veću važnost. Poređenje samo nekih segmenata prema tome nije ni pošteno ni sveobuhvatno i ne dozvoljava krajnje zaključke.

10. Ovladavanje značenjem izraza nekog jezika uvjetovano je prodorom u kulturu čiji je on dio. Prodor, pak, u stranu kulturu moguć je jedino — svjesno. Usvajanje značenja je krajnji i paralelni cilj s osposobljavanjem za komunikaciju.

Početni uspjesi nekih metoda ne bi smjeli zavaravati. Istina je da učenici u nevjerovatno kratkom vremenu ovladavaju nekim izrazima i na određene ih poticaje znadu vješto upotrijebiti. No, jesu li ti početni uspjesi samo privid ili stvarnost? Ako ti učenici ostaju bespomoćni čim se jave nepredviđeni poticaji, poticaji na kakve nisu pripremljeni (a takvih je u životu i ponajviše), onda se ipak ne radi o sposobnosti stvaranja novih struktura na bazi usvojenog inventara riječi i gramatičkih struktura, dakle o jezičnoj produktivnosti, koja je uvjet za komuniciranje. Pretpostavka za uspješno

¹⁷ Momirski, 1976, str. 43.

komuniciranje je ovladavanje značenjem, odnosno sposobnost analiziranja i sintetiziranja tekstova.

Poučavanjem značenja bilo je dosta zapostavljeno i u teoriji i u praksi. Ipak, dobri su nastavnici intuitivno prevazilazili manjkavosti i vlastitog jezičnog obrazovanja i prevladavajuće prakse. Njima je bilo jasno da se učenje jezika ne može ograničavati na mehaničko ovladavanje formom (čemu su još takorekuć nedavno težili brojni drilovi), nego da se ovladavanju izrazom mora pridružiti i svjesno ovladavanje sadržajem. Sadržajem se pak može ovladati samo u kontekstu, stvarnom ili simuliranom, ali ipak — kontekstu. Taj pak kontekst mora biti obilježen značajkama kulture čiji jezik se uči.¹⁸

Na primjerima smo pokazali da u jeziku uvijek postoji izbor. Učenik već na početku učenja treba saznavati da može birati. Isto je tako neobično važno da shvati kako su izbor i značenje međusobno uvjetovani, i da ta međusobna uvjetovanost nije uvijek ista kao u materinjem jeziku.

LITERATURA

- Benvenist, Emil: Problemi opšte lingvistike, Nolit, Beograd, 1975.
- Corder, Pit S.: The Teaching of Meaning, *Applied Linguistics and the Teaching of English*, izd. Fraser & O'Donnell, Longman, London, 1973.
- Close, R. A.: English as a Foreign Language, George Allen & Unwin Ltd, London, 1977.
- Gleason, H. A.: An Introduction to Descriptive Linguistics, Holt, Rinehart and Winston, 1966.
- Ivir, Vladimir: Teorija i tehnika prevođenja — 1. knj., Centar »Karlovačka gimnazija«, Sremski Karlovci, 1978.
- Leech, Geoffrey N.: Meaning and the English Verb, Longman, London, 1973.
- Lyons, John: Semantics, Cambridge University Press, 1977.
- Momirski, Milisav: Diskretnost i neodređenost jezika, *Suvremena lingvistika*, br. 13—14, Zagreb, 1976.
- Ponzio, Augusto: Jezična proizvodnja i društvena ideologija, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
- Prebeg-Vilke, Mirjana: Uvod u glotodidaktiku, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- Simeon, Rikard: Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.
- Škiljan, Dubravko: Govor realnosti i realnost jezika, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- Titone, Renzo: Primijenjena psiholingvistika, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- Ullmann, Stephen: Semantics, An Introduction to the Science of Meaning, Basil Blackwell, Oxford, 1972.
- Zandvoort, R. W.: A Handbook of English Grammar, Longmans, 1966.

¹⁸ Prebeg-Vilke, 1977, str. 171.